

завмираємо, завбачивши найменше відхилення від заданого колись курсу. І тому не дозволяємо вам відступати ні на йоту від правил, які для нас самих давно вже не мають значення.

Ми прагнемо бути успішними батьками. Здається, від нас цього вимагає суспільство. Але ж суспільство таке величезне й аморфне, що, звісно, нічого не може від нас вимагати. Виходить: всерйоз задуматися над висновком, що впливає з цього, – просто страшно. І ми знову й знову видаємо власну погану звичку за норму загальноприйнятої моралі.

Будь ласка, допоможіть, дайте нам другий шанс! Навчіть нас відчувати світ на дотик, навчіть не боятися, дивуватися, бажати. На жаль, ми сильніші за вас... Навчіть нас правильно застосовувати дану нам силу, а краще – не користуватися нею зовсім. Будьте терплячими з нами – ми часто й самі не знаємо, що коїмо.

У нас є лише одна пом'якшувальна обставина. Ми вас любимо. Майже завжди.

Прийміть це, якщо зможете, і вибачте нас.

І, пробачивши, чиніть, як знаєте.

Чому й навіщо я це написав? Річ у тім, що я впевнений: починати нашу розмову треба з правди. З тієї, що стосується особисто нас, а зовсім не дітей, учителів, суспільства. Якщо ми не усвідомимо, що саме з нами відбувається, що нами рухає, змушує здійснювати такі різні, часом неймовірні вчинки, робити різкі заяви, розуміючи, що вони можуть зіпсувати не лише стосунки з близькими, але й усе наше життя, ми ніколи не зможемо ані змінити ці взаємини так, як мріємо, ані тим паче змінитися самі.

Тому спробуймо побудувати максимально чесний діалог. Сумніваймося, сперечаймося, зупиняймося й повертаймося назад, повторюймося і перестрибуймо з однієї теми на іншу, але залишаймося при цьому якомога відвертішими. Та й чи можна інакше? Адже йтиметься про найважливіших людей на землі – про себе. Ну і, звісно, про тих, хто покликаний зробити наше життя справді щасливим і гармонійним, – про тих, кого ми любимо...

Ох уже ця дитячо-батьківська тема! Ну скільки можна? Про це чимало написано, а ще більше розказано... І все-таки... Усе-таки я сідаю за книжку, присвячену саме їй, більше того, роблю це із величезним задоволенням, оскільки абсолютно переконаний: стосунки між людьми, які люблять одне одного, зокрема між батьками та дітьми, мають привносити в наше життя радість пошуку і задоволення пізнання, бути легкими та приємними, корисними й наповненими змістом.

Чому ж вони не завжди (м'яко кажучи) такі?

Річ у тім, що існує один цікавий парадокс, над яким варто було б поміркувати.

А саме: більшість книжок і статей про дитячо-батьківські стосунки описує наші дорослі зобов'язання: як діяти в тих чи тих ситуаціях, як реагувати на ту чи ту поведінку дитини, як поводитися в її присутності, в чому полягає батьківська відповідальність тощо. Одним словом, суцільні обов'язки батьків. Які неминуче тягнуть за собою й тотальну дитячу повинність.

А, власне, чому? Адже стосунки любові неодмінно передбачають свободу, право на вияв самих себе. Чи ж не втрачаємо ми в жадобі створити все, «як має бути», суть щасливих взаємин, тобто того, «як хочеться»?

Якщо діти й батьки особистісно рівні (це твердження може викликати запитання або незгоду – відповіді обіцяю надати далі), то ми маємо повне право обговорювати і свободу, і права дорослих нарівні з дитячими.

Саме тому я пропоную поглянути на дитячо-батьківські взаємини з цієї точки зору – з позиції прав і свободи.

Ми, батьки, дуже часто заганяємо себе в нами ж створені пастки. Розпочинається цей процес задовго до народження дитини. Нерідко поява малюка сприймається батьками як виникнення обмежень і закінчення щасливого періоду безтурботного вільного життя...

Але ж стосунки між дітьми та батьками – це, передусім (а можливо, і тільки), взаємини між людьми, які люблять одне одного. Хіба ні? Ми любимо наших дітей (в усякому разі, переважна більшість нас часто про це говорять), і вони відповідають нам взаємністю (в усякому разі, більшість із нас на це дуже сподівається). Звісно, читач розуміє, що природа батьківської любові – річ особлива, ірраціональна і суб'єктивна. Тож поговоримо про прояви цієї любові. Спробуймо поміркувати не так про те, що й кому ми заборгували, як про те, чого хочемо самі.

Імовірно, наші роздуми приведуть до приблизно таких висновків: хочемо дружити з дорогою серцю людиною, спілкуватися щодо різноманітних цікавих тем, ходити до театру, кіно, робити разом безліч справ, іноді сперечатися, можливо, подеколи сваритися і, звісно, радісно миритися. Словом, добре проводити час. Що ж ми робимо насправді?

«О дев'ятій ти маєш бути в ліжку», «Поки не скажеш "будь ласка", нічого не отримаєш», «Якщо не доїси – нікуди не підеш» тощо. Список батьківських вказівок нескінченний.

Звідки ж він береться, цей перелік? Чому необхідно дотримуватися саме таких правил? Ні-ні, не поспішайте говорити,

що так треба. Я питаю: чому, навіщо? Хіба від виконання таких настанов життя стає щасливіше, радісніше? Хіба не навпаки?! І вже безліч років поспіль мої опоненти у відповідь на це не знаходять нічого ліпшого, як напівжартома-напівсерйозно процитувати фразу з відомого фільму: «Живуть не для радості, а для совісті...»

Вочевидь, у більшості випадків ми самі руйнуємо власний спокій, вигадуючи неприємні для нас правила. Чи не так? Надаю читачам можливість чесно перевірити раціональний сенс більшості законів, які застосовують батьки.

Спробуймо визначити рушійні сили, що змушують нас діяти саме так.

Уявімо чудову картину: вихідний весняний день, співають птахи, граються діти, люди гуляють парком. Ви прямуєте зі своїм п'ятирічним сином (або дочкою) на обід до бабусі. У вас обох гарний настрій. Ви тримаєтеся за руки і відчуваєте, що проживаєте ту саму мить, про яку говорять: «Спинися, мить! Прекрасна ти!» І тут сповнена такого ж світлого відчуття ваша дитина каже: «Купи морозиво»...

Зупинімося на секунду. І скажімо правду: як багато батьків у такій ситуації руйнують цю чудову атмосферу одним словом! Наша відповідь завжди наготові, наприклад, «Ні, тоді ти не обідатимеш» або «Ти знаєш, морозиво можна лише на десерт!». Або «Хіба ти забув, що в тебе хворе горло?». І так далі, та ви й самі знаєте.

Це саме той випадок, коли модель спрацьовує за нас. Та мить, коли нам слід зробити паузу, дещо пригадати, трохи подумати – і обрати єдино правильний шлях. Здогадуєтеся, який? Так, поліпшити настрій одне одному і разом з'їсти трохи морозива. Невже вам не подобається така ідея?

«А як же обід у бабусі?» – запитає хтось. Скажу чесно: не знаю. Перекоаний лише в тому, що одне жодним чином не пов'язане з іншим. Для вас важливі стосунки з дорогою

людиною? Тоді вигадайте щось. Невже з'їдений борщ значить більше за ваше взаємне щастя?!

Нагадаю, ми говоримо про любов. Для додаткового експерименту змінимо умови на більш абстрактні: ми йдемо з коханою людиною весняного дня, і вона захотіла морозива. Що ми робитимемо? Більшість із нас нізащо не виховуватиме коханого, згадуючи хворе горло чи бабусин борщ абощо. У всякому разі, якщо не планує найближчим часом припинити стосунки з цією людиною.

Що змінилося в запропонованій ситуації? Та майже нічого. І коханий на місці, і морозиво, й бабуся. Що ж сталося із нами цієї миті? Адже ж не кількох гривень ми пошкодували! Схоже, у випадку з малюком дійсно спрацювала знайома модель. У ситуації, коли нам добре, ми зруйнували цей стан, включивши рушійну силу помилкової відповідальності. Ми встигли подумати про бабуся, про загальноприйняті норми, про все, окрім самих себе. На жаль.

Існує, однак, іще одна рушійна сила – страх. Нам, батькам, страшно – весь час. Ми живемо, постійно остереігаючись, аби щось не трапилося з дитиною. Одним зі шляхів виходу із цього стану найчастіше стає різке підвищення батьківського контролю; ми намагаємося тримати руку на пульсі кожної хвилини дитячого життя, влізти всередину, в усі деталі. Саме тому найчастіше ми відповідаємо «ні». Навіть коли дуже хочемо сказати «так».

«А раптом я щось зроблю не так? А раптом зашкоджу?..» У моїй практиці я бачив чимало батьків, які навмисно псували життя своїм дітям. При цьому переважна їх більшість справді «хотіла як краще».

До речі, скажімо декілька слів про принцип «хочу як краще», а ще про фразу-близнюка: «Виростеш – дякуватимеш». Чи потрібно доводити, що використання цих кліше – це пастка і для себе, і для дитини? Зовсім не завжди ми «хочемо